

BIBLIOTECI PARTICULARE DIN COMITATUL HUNEDOARA: CASTELUL CORVINILOR (secolul al XVII-lea)

GEORGETA DEJU,
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

Începând cu secolul al XVII-lea, biblioteca a devenit tot mai reprezentativă pentru statutul social al posesorului, fiind atât un mijloc de acumulare economică, cât și unul de instruire. Ea funcționa ca un spațiu privilegiat de sociabilitate savantă, în care transferul cultural nu era doar o teorie, ci era un mecanism activ, care difuza cele mai noi curente culturale. Dimensiunea socială a culturii și literaturii se bucura de o recunoaștere tot mai precisă, fiind necesare cunoștințele transmise de cărți pentru a susține conversații pe teme la modă, pentru etalarea cunoștințelor de poezie, astronomie, drept, muzică, indispensabile unui laic instruit.

Reconstituirea conținutului unor biblioteci particulare, după două sau trei sute de ani, se dovedește a fi o operațiune complexă, uneori imposibilă, aceste biblioteci nereușind să se conserve în timp, din cele mai multe rămânând doar exemplare răzlețe, sau, în cel mai bun caz, liste cu cărți. Studiile realizate asupra situației bibliotecilor particulare transilvănene din secolul al XVII-lea constată existența a 5 biblioteci princiare, 13 nobiliare, 17 clericale, 45 ale intelectualității, 77 ale unor orășeni¹, în care mai mult de jumătate aveau între 5 și 15 cărți². Între acestea nu sunt menționate colecții ale familiilor nobiliare hunedorene, dar între bibliotecile princiare este semnalată o colecție de cărți a principelui Imre Thököly, aflată la castelul Corvinilor către sfârșitul secolului al XVII-lea.

Colecția de carte la care ne referim a fost menționată pentru prima dată într-o conscripție urbarială³ deosebit de valoroasă prin bogăția datelor pe care le cuprinde, realizată în perioada noiembrie 1681 - aprilie 1682⁴. Inventarul⁵, comandat de proprietarul castelului de la acea vreme, Imre Thököly⁶, a fost întocmit de către Ioan Bajoni, supus al său, care face o descriere amănunțită și

---

¹ Govor 1994, p. 97.

² Giura 2004, p. 178.

³ *Urbariu* 1681, p. 541-542.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Inventarium Universorum Bonorum tam. mob quam immobilium ad Arcem Vaja Hunyad pertinentium et cet. per Johanni Bajom ab Illustrissimo Domino Comite spli et Mgco et D. Emérico Tökölyi de Kesmark et cet. ad is deputatum et missum Inchoatum et factum at 4. Decembr Anni Mlssmi Sexsmi Octuagesimi Primi.*

⁶ Imre Thököly, originar din Ungaria Superioară, conducător al rebeliunii nobiliare antihabsburgice din Ungaria și Transilvania, principe al Transilvaniei susținut de Poarta otomană, în anii 1690-1691 (Lungu 2010, p. 351-353; *Istoria românilor* 2003, p. 20, 259-260).

sistematică a domeniului, descriere ce constituie un reper major în ceea ce privește viața de curte și istoria castelului în secolul al XVII-lea. Proprietar al castelului între anii 1673-1685⁷, Imre Thököly de Késmárk a fost al 19-lea stăpân al domeniului Hunedoara, domeniu pe care l-a primit de la Mihail Apaffy I, printr-un schimb⁸.

Sub formă tipărită, inventarul a fost reluat mai târziu, în secolul al XIX-lea, în anul 1830⁹, de Ferenc Kenderesi și în anul 1866, de către Lajos Arányi, care face numeroase comentarii pe marginea inventarului și un scurt istoric al domeniului Hunedoarei, de la construirea castelului, în secolul al XV-lea, până în anul 1866¹⁰. După cum mărturisește, au fost numeroase dificultățile întâmpinate de Arányi în citirea și transcrierea materialului: „Literale inventarului sunt atât de bătrânești, iar modul de scriere este atât de propriu persoanei, încât mi-au trebuit multe ore să le parcurg. Consider inventarul interesant atât din punct de vedere lingvistic, cât și istoric (...). Păstrez ortografia lui Bajoni Janos, deci lui i se datorează faptul că numeroase substantive încep cu majusculă, sau dacă la persoana a 3-a singular uneori e un singur *t*”¹¹. Totuși nici el nu reușește să descifreze foarte bine titlurile cărților, pe unele renunțând să le mai transcrie.

După cum menționează conscripția, colecția de carte se afla la momentul inventarului în Camera Doamnei. Încăperea, una dintre cele trei săli situate deasupra Sălii Dietei, este cea mai apropiată de poartă, adică sala în care se ajunge de pe scara în spirală, prin intrarea de marmură roșie¹². Camera Doamnei (ca întregul castel de altfel) este descrisă în cele mai mici amănunte, cititorul putând astfel să își imagineze foarte ușor interiorul. Tavanul era din grinzi, îmbrăcate în scândură vopsită în verde; sub plafon, de jur împrejur, ușile și ferestrele aveau un chenar de zugrăveală; ușa dinspre balcon era dublă, de culoare verde; ușa prin care se pătrundea în Camera Domnului, era vopsită de asemenea în verde; soba era din teracotă lată, smălțuită; fereastra camerei era împărțită în patru ochiuri în care se găsea „sticlă țărănească”¹³.

Mobilierul era simplu: un pat de campanie din fier, un baldachin verde, o masă pătrată nevopsită, o masă lungă, un scaun, un dulap mic, o ladă pictată. Vesela consta din 50 de farfurii țărănești, vase cu capac, o cupă mare smălțuită cu capac de alamă, șaisprezece sticle de cristal venețian, de diferite mărimi, șase

⁷ Bodochi 2008, p. 210; Arányi 1867, p. 6; Nagy 1902, p. 17.

⁸ Arányi 1867, p. 6.

⁹ Kenderesi 1830, p. 25-55.

¹⁰ Cartea a fost achiziționată de către Societatea de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara în anul 1897 și se află în colecția Bibliotecii documentare a Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva, la numărul de inventar 2406.

¹¹ Arányi 1867, p. 36.

¹² *Ibidem*, p. 52.

¹³ *Ibidem*, p. 52-54; Bodochi 2008, p. 216.

cești cu două mânere, două cancee de sticlă cu capac, șase pahare de diferite forme, două solnițe din cositor, o fructieră, douăzeci și patru de farfurii bune din cositor, șase cești din cositor etc. Dintre textilele enumerăm: piei de animale, haine, marochin uzat de pus pe masă, șase saltele „din păr”, trei perne, o plapumă țărănească, două covoare mici peticite, cearșafuri, unele rupte și peticite, față de masă din atlas verde pentru masa din biserică, având scris într-un colț <1666 Zólyomi Miklos¹⁴, Melych Klára>, bucăți de blană de jder aflate într-un sac.

Deși par nepotrivite cu camera unei doamne, tot aici se aflau și patru puști cu baionetă, două puști cu două țevi, un pistol cu rotiță, un pistol franțuzesc, o flintă lungă germană, o pușca „Tessenyi”, o carabină cu pâlnie, trei țevi de muschetă, un cuțit cu mâner de os alb cu teacă cu tot, o matriță din piatră pentru turnat ghiulele de diferite mărimi, o ladă lungă îmbrăcată în piele cu tot cu fierărie pentru capra trăsorii, două lăzi pentru trăsură, două zăvoare pentru ladă¹⁵.

Atât de exactă era inventarierea încât au fost notate chiar și două grămezi de ceară, una albă și una galbenă (aurie), „puțin zahăr Kandia”, ori două căni de sticlă în două tocure de lemn într-una din ele fiind „vinars, lichior ori palincă”. De asemenea, mai sunt menționate un încălzitor de pat cu mâner de fier, un vâtrai, o plasă pentru țăntari, trei sfeșnice de fier și foarfece pentru tăiat fitilul¹⁶.

Un clavir mare și unul mic, o muzicuță rusească ce se afla într-un toc, precum și două fluieri noi turcești, vin să indice faptul că în acea încăpere se putea petrece timpul într-un mod foarte plăcut, ascultând sau interpretând muzică. Un semn de întrebare îl ridică existența în această cameră a unui sac cu scrisori nedescăcute, asupra cărora vom reveni mai târziu.

Desigur atmosfera este întregită de colecția de cărți. În listă¹⁷ se pot distinge circa 20 de titluri pe care conscriptorul Ioan Bajoni le-a notat prescurtat, neavând specificat locul ori anul de apariție: *Istvánffy Historiája*; *Historia de Animalibus*; *Historia Constantinopolitana*; *Anatomiae Institutiones*; *Centuria Mizaldi*; *Logica Peripathetica*; *Articuli Pisonienses*; *Corona Martyrum*; *Jocorum seria Melandri*; *Seneca*; *Gustavus Adolphus magiar historjája*; *Liber Polygraphia*; *Continuatio Austriaca austeritatis*; *Groff Úr Exercitiumos könyve*; *Explicationes Rhetoricae*; *Praxis pietatis*; *Varadi öreg Biblia*; *Disputatio philosophica de essentia Divina*; *Az Ur Diariuma... 1676,77,78 a magyari*

---

¹⁴ Proprietar al castelului între anii 1666-1670 (*ibidem*, p. 210).

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Urbariu* 1681, p. 541-542; Arányi 1867, p. 54.

*dolgokrul, es magaé-irul; Párias Könyv, mellyben vannak missilis levelek párjai; Templomban való váradi nyomtatás, égi rész inpressum öregh*¹⁸.

Titlurile din inventar sugerează profilul enciclopedic (după moda epocii) al bibliotecii de la castelul din Hunedoara, înzestrată cu cărți de teologie, istorie, medicină, științele naturii, filozofie, alchimie, fiind consemnat la acel moment și *Jurnalul* stăpânului castelului, pe anii 1676-1678¹⁹, jurnalele și memoriile fiind un gen caracteristic al literaturii maghiare din secolul al XVII-lea²⁰.

Într-o expunere selectivă a titlurilor identificate, aducem în atenție literatura religioasă care este reprezentată în biblioteca de la castelul Corvinilor de cărțile necesare rugăciunii individuale ale fiecărui protestant: Biblia și psalmii. *Biblia*, înregistrată ca „Varadi öreg Biblia”²¹, este ediția tipărită în condițiile speciale ale anului 1660 când, după 46 de zile de asediu ale armatei otomane a lui Ali Pașa, Cetatea Oradea fusese nevoită să se predea. Belligeranții au încheiat un armistițiu provizoriu, care includea câteva condiții, între care era recuperarea în siguranță a tiparniței și a exemplarelor din Biblia aflată în curs de tipărire la acel moment. Imprimarea Bibliei a fost continuată la Cluj. Biblia de la Oradea este o reeditare a Bibliei traduse în anul 1588 de către pastorul calvin maghiar Karoly Gáspár²², tipărită în anul 1590, la Vizsoly, ediția de la Oradea beneficiind de corectura și completările lui Samuel Köleséri senior (1634-1683)²³.

Psalmii notați „Praxis Pietatis” îl aduc în atenție pe Pál Medgyesi (1605-1663)²⁴, unul dintre cei mai importanți exponenți al literaturii religioase maghiare a secolului al XVII-lea, care a contribuit la răspândirea ideilor puritane în Ardeal, fiind unul dintre studenții ardeleni care, după studii în Anglia și Olanda, s-a afirmat datorită pregătirii sale²⁵.

Biblioteca avea în componență și câteva lucrări de istorie. „Istvanffi Historiaja” se referă la lucrarea umanistului și istoricului maghiar Nicolaus

¹⁸ Am transcris titlurile cărților, comparând documentul de arhivă care reprezintă lista din inventarul întocmit de János Bajoni cu cea publicată de Lajos Arányi.

¹⁹ Jurnalul a fost publicat de istoricul și arheologul Torma Károly (vezi Torma 1866).

²⁰ Magyar 2007, p. 302-303.

²¹ *Szent Biblia, Az az: Istennek O és Uj Testamentomaban foglaltatott egész Szent Iras. Magyar nyelvre fordított CAROLI GÁSPÁR által*, Varadon, Kezdettetett nyomtatása a' veszedelem elo'tt: és el-végeztetett Colosvarat, Szenci K. Abraham által. M.DC.LXI în *Régi Magyar Könyvtár*, I, 970.

²² Traduce în limba maghiară atât Vechiul, cât și Noul Testament.

²³ Profesor de teologie la Oradea (*Pallas* 1895, p. 878).

²⁴ Studiile teologice le urmează la universitățile din Frankfurt și Leyda între anii 1628 și 1631. La sfârșitul anului 1631 a fost ales profesor la Debrețin și, după alți doi ani, a devenit preot. Din 1636 a fost preot la Munkács, apoi la Oradea, iar din 1638 a fost unul dintre preoții de curte ai principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákoczi I (Szinyei 2006, accesat în 18.10.2015).

²⁵ Magyar 2007, p. 299, 302.

Istvánffy (1535-1615)²⁶, care a alcătuit o istorie a Regatului maghiar ce continuă cronologic istoria scrisă de Antonio Bonfini, începând cu anul 1490 odată cu moartea regelui Matia Corvin și continuând până la anul 1612 când are loc încoronarea lui Matia al II-lea ca Împărat al Sfântului Imperiu Roman. Narațiunea acestei istorii, care se remarcă prin exactitate, imparțialitate și prin eleganța stilului, face ca foarte curând să devină o lucrare de referință, foarte apreciată în epocă, la fel ca cea a lui Bonfini. Lucrarea a rămas în manuscris, iar cardinalul Petrus Pázmány, de care îl lega o frumoasă prietenie, o va publica sub titlul *Historiarum de Rebus Hungaricis Libri XXXIV, ab anno 1490 usque ad annum 1605*, Coloniae, 1622²⁷.

Cartea notată „*Historia Constantinopolitana*” se poate referi la două tipărituri din secolul al XVII-lea, cu acest subiect. Una dintre acestea ar putea fi lucrarea călugărului cistercian Gunther de Pairis (1150-1210)²⁸ a cărei operă principală *De expugnatione urbis Constantinopolitanae seu Historia Constantinopolitana (Historia captae a Latinis Constantinopoleos)*, scrisă pe la 1205, este o cronică în proză și versuri referitoare la evenimentele petrecute pe parcursul Cruciadei a IV-a (aprilie, 1204)²⁹, și care a fost publicată la Ingolstadt în anul 1604, incomplet, de către Henricus Canisius³⁰. O a doua ipoteză, poate mai plauzibilă, ar putea indica lucrarea eruditului german Christopher Besoldus³¹, *Historia Constantinopolitano-Turcica post avulsum a Carolo Magno occidentem, ad nostra usq[ue] tempora deducta: et ex variorum historicorum collatione*, Strassburg, 1634, o istorie a împăraților bizantini și a sultanilor otomani, care se încheie cu Murad al IV-lea (1623-1640)³².

---

²⁶ Date biografice în: Szinnyei 2006, accesat în 18.10.2015.

²⁷ *Biographie* 1858, p. 99-100.

²⁸ Sitzmann 1909, p. 667-668. Gunther de Pairis a mai scris și *Solimarius* (referitoare la Prima Cruciadă) și *Ligurinus* (un poem epic despre împăratul Frederic I Barbarossa).

²⁹ Baza acestei cronici au constituit-o mărturiile lui Martin abate de Pairis, și include asediul și jefuirea Constantinopolului de către cruciați. *Historia Constantinopolitana* nu reprezintă doar o serie de amintiri și descrieri ale evenimentelor, ci este o epopee sofisticată, folosind limbajul și structura literară pentru a plasa diversiunile cruciadei și cucerirea ulterioară a Constantinopolului în contextul unui plan al lui Dumnezeu, care să justifice furtul relicvelor din biserici ca fiind din motive nobile, insuflăte chiar de divinitate, spre a fi ferite de pângărire, deoarece grecii schismatici, eretici, nu mai meritau să aibă în posesia lor asemenea lucruri sfinte (Andrea 1997, p. 14-17).

³⁰ O ediție completă, bazată pe toate manuscrisele care au supraviețuit, fiind publicată abia în 1875, la Geneva, de orientalistul și anticarul Paul Riant (Swietek 1978, p. 49).

³¹ Christopher Besoldus (1577-1638) s-a născut într-o familie de protestanți, însă în anul 1634 s-a convertit la catolicism. A fost doctor în drept, profesor la Universitatea din Tübingen și la cea din Ingolstadt (*Catholic Encyclopedia* disponibilă pe <<http://www.newadvent.org/cathen/02527a.htm>> 06.09.2016).

³² Vezi exemplare digitizate pe site-ul Bayerische Staats Bibliothek.

Lucrărilor de istorie le adăugăm și titlul „Continuatio Austriacae austeritatis”³³ opera eruditului protestant Nicolae Bethlen³⁴, prieten și camarad al lui Imre Thököly, alături de care a luptat în campaniile duse împotriva austriecilor, din anii 1681-1682³⁵. Publicat în Transilvania, textul era menit să informeze publicul european asupra abuzurilor Contrareformeii în Ungaria aflată sub stăpânire habsburgică, precum și asupra amenințărilor ce se conturau asupra Transilvaniei. La fel ca și tatăl său Ioan Bethlen, cancelar al Transilvaniei sub Mihai Apafi I, Nicolae Bethlen a jucat un rol determinant în viața Principatului, luptând pentru păstrarea independenței Transilvaniei și drepturile protestanților din Principat³⁶. Pentru ideile sale antihabsburgice, *Continuatio Austriacae* a lui Nicolae Bethlen a fost un text apreciat de către proprietarul castelului de la Hunedoara. La fel este și cartea înregistrată „Gustavus Adolphus”, care se referă la regele Suediei Gustav Adolf (1611-1632), considerat un erou și salvator al protestantismului în Germania. Supranumit „Leul din nord”, era văzut ca un „salvator mitic care avea să vină din nordul îndepărtat ca să îndrepte toate relele și să-i distrugă pe asupritori”³⁷, în acest caz, habsburgii. O ediție în limba maghiară³⁸ (tipărită în anul 1675, la Debrețin) era, așadar, natural să existe și în biblioteca lui Imre Thököly, și el un apărător al drepturilor protestanților din Ungaria și Transilvania. Din acest punct de vedere, Thököly era interesat mai ales de istoria luptei pentru libertate din Țările de Jos și de victoria ei, despre care se discuta mult în cercurile educate protestante, care considerau situația Țărilor de Jos din timpul lui Filip al II-lea ca semănând izbitor cu situația din Ungaria, în ambele țări fiind atacate privilegiile protestantismului și lupta sa împotriva absolutismului străin și catolic³⁹.

³³ Titlul întreg este Bethlen Miklós, *Continuatio Austriacae austeritatis pro meliori Lumine et Informatione Lectoris, ipsa etiam Austriaca austeritas, denuo excusa, praemissa est*, Kolosvár, 1672.

³⁴ Pallas 1893, p. 222-223.

³⁵ Bethlen 2004, p. 165-172.

³⁶ Datorită acțiunilor sale antihabsburgice ajunge ca, în 1676, să fie închis în cetatea Făgărașului, suspectat că încearcă să creeze o mișcare disidentă în cadrul Principatului, prin exploatarea nemulțumirilor sașilor și secuilor, fiind eliberat un an mai târziu. Va mai fi închis o dată în 1704, transportat la Viena pentru a fi judecat, timp în care Bethlen își scrie memoriile, act istoric și literar fundamental pentru înțelegerea gândirii acestuia și a epocii sale (*ibidem*, p. 6).

³⁷ Stiles 2001, p. 71.

³⁸ Un exemplar digitizat se află pe site-ul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca: *Kegyess vitez avagy a nehaj felseges sveciai kiraly Gustavus Adolphus ritka példájú kegyess életének, lelki s testi szabadságért való dicsiretes hadakozásának, győzedelmének, a Luczen-nél lött diadalmas harczon való szomorú el esésének és Scecia-nak Holmia nevű anyja városában gyászos pompával lött temetésének rövid historiaja, (...) / Philopatrius Arvadinus Theaitetus [Szőnyi Nagy István?]. - Christianapolyban [Debrecen] : [s. n.], [1675]. - [4] f., 63 p. [i. e. 64] p.: orn., iniț. orn.; 4° (19 cm).*

³⁹ Angyal 1888, p. 118-120.

Deși era o lectură religioasă, cartea despre viața martirilor, notată „Corona martyrum”, era văzută în același context al luptei protestanților împotriva habsburgilor. Pe lângă lecturile pe teme istorice și politice, care le-au stimulat ambiția de a lupta, această carte a lui Szónyi Nagy István, *Martyrok Coronája*, Kolosvár, 1675⁴⁰, era o lectură care le mângâia sufletul, dar avea și o puternică influență asupra formării imaginii de sine, cum era cazul lui Nicolae Bethlen, care, în autobiografia sa, și-a conturat o imagine de martir.

Lecturile din mica bibliotecă de secol XVII de la Castelul Corvinilor dovedesc și preocupări pentru științele naturii, medicină, alchimie, ocultism. „Historia de Animalibus”, scrierea lui Aristotel, ar putea fi una dintre popularele ediții în traducerea umanistului grec Theodorus Gaza (1398-1475). Textul lucrării de zoologie, scrisă în jurul anul 343 î. Chr., a fost cunoscut în Occident datorită unei adaptări arabe care cuprindea încă două lucrări despre anatomia, fiziologia și creșterea animalelor, aparținând tot lui Aristotel. *Historia de Animalibus* este o biologie generală a animalelor, în principal descriptivă, în care Aristotel consideră că animalele pot fi clasate după o scară graduală a perfecțiunii naturii, *scala naturae*, pornind de la plante până la ființa umană, distingându-se 12 astfel de gradații⁴¹.

„Anatomia Institutiones” poate fi identificată cu *Anatomicae Institutiones Corporis Humani*, lucrare a danezului Caspar Bartholin (1585-1629), scriitor și profesor de medicină și teologie la Copenhaga, fiind pentru o lungă perioadă de timp cartea de referință în studiul anatomiei, apreciată mai ales datorită excelentelor sale calități pedagogice⁴². Și-a desăvârșit cariera la marile universități ale secolului al XVII-lea, Wittenberg, Basel și Sedan, iar la Padova, sub îndrumarea profesorului Hyeronimus Fabricius (1537-1619)⁴³, alături de un alt renumit student, Julius Casserius (1551-1616)⁴⁴, a pus bazele faimoasei sale cărți *Anatomicae Institutiones*, publicată la Wittenberg în anul 1611⁴⁵.

---

⁴⁰ *Ibidem*, p. 118, nota 4.

⁴¹ Beullens, Gotthelf 2007, p. 469-513.

⁴² Kardel, Maquet 2013, p. 38.

⁴³ Pionier al anatomiei și chirurgiei, cunoscut în științele medicale drept „Părintele embriologiei”.

⁴⁴ Îi urmează lui Fabricius ca profesor de anatomie la Universitatea din Padova.

⁴⁵ În 1608 scria câteva cărți de logică, fizică, metafizică și etică, ceea ce a făcut ca numele său să devină foarte cunoscut în vestul Europei. Vizitând Napoli, în 1609, îi este oferită catedra de anatomie, iar în 1610 i se oferă cea de greacă, la Academia din Sedan, Franța. A predat la facultatea de medicină din Copenhaga timp de 11 ani, activitate la care renunță în anul 1624, din cauza unei boli severe, pentru a deveni profesor de teologie și a acorda toată atenția sa slujirii lui Dumnezeu, prin practicarea pietismului. Doi dintre fii săi, Thomas și Erasmus, îi continuă pasiunea pentru medicină, distingându-se prin merite proprii, ajungând la rândul lor renumiți profesori de anatomie (Porter s.a., p. 99-100).

„Centuria Mizaldi”⁴⁶ reprezintă tratatul de alchimie scris de Antoine Mizauld (1510-1578)⁴⁷, medic și astrolog francez din secolul al XVI-lea, secol în care astrologia constituia o preocupare îndelung căutată și număra adepți în cele mai variate medii. Cunoștințele lui Mizauld în domeniu au fost atât de apreciate încât a devenit astrologul și medicul Margueritei de Valois, celebra Regină Margot⁴⁸. Lucrarea sa *Centuriae novem* este un amestec de curiozități naturale și supranaturale, un amestec de știință și superstiții tipic secolului al XVI-lea, despre plante și virtuțile lor, despre animale, despre metale, minerale, despre boli, răni și remedii, despre alimentație etc⁴⁹.

O altă carte care atrage atenția este cea notată „Liber Polygraphia”, scrisă de Ioannes Trithemius (1462-1516)⁵⁰, umanist german, teolog benedictin, om de știință, istoric, lexicograf, părinte al criptografiei moderne⁵¹ și ocultismului. A studiat la Universitatea din Heidelberg, iar din 1483 a fost ales stareț la mănăstirea Sponheim, pe care o reorganizează și o transformă într-un centru de învățământ, dezvoltând biblioteca de aici de la doar 48 volume la 2000. În timpul său, Sponheim devenise un loc de pelerinaj obligatoriu pentru toți umaniștii în trecere prin Germania⁵². A avut numeroși discipoli, dintre care cei mai străluciți au fost Heinrich Cornelius Agrippa (1486-1535) și Paracelsus (1493-1541)⁵³.

Polygraphia libri sex. Clavis Polygraphiae [Basel, Michael Furter, Adam Petri], 1518, este o scriere în 5 cărți și o cheie, în care autorul descrie câteva sisteme de cifrare. Cartea nu a fost publicată în timpul vieții lui Trithemius deoarece acesta se temea să nu fie acuzat că lucrează cu diavolul, dar la doi ani

⁴⁶ Prima ediție apare sub numele *Memorabilium, vtiliu[m], ac iucundorum centuriae nouem, in Aphorismos arcanorum omnis generis locupletes, perpulchrè digestae* / auctore Anton. Mizaldo, Lutetiae (apud Federicum Morellum, 1566, vezi exemplarul digitizat pe site-ul Bayerische Staats Bibliothek).

⁴⁷ *Biographie* 1861, p. 707-710.

⁴⁸ În epocă era cunoscut drept „Esculap al Franței” și, mai târziu, numele său a apărut în aproape toate bibliografiile de alchimie. După ce a studiat medicina la Paris și a obținut titlul de doctor, s-a dedicat astrologiei, abandonând practicarea medicinei pentru a se ocupa de matematici, de cercetarea secretelor naturii, dar mai ales de astrologie (Eloy 1778, p. 306).

⁴⁹ Și-a consacrat majoritatea cercetărilor studiului curiozităților naturii și, autor prolific, a scris numeroase tratate despre meteorologie, medicină, astronomie, alchimie. Era preocupat să învețe oamenii despre grădinărit, plante medicinale și farmacia populară, încercând să pună medicina la îndemâna tuturor, mai ales a săracilor, fiind de părere că oamenii caută prea departe remedii pe care le-ar putea culege chiar din propria grădină (Niceron 1739, p. 201-213).

⁵⁰ Între lucrările sale amintim *Catalogus illustrium virorum Germaniae*, 1491-1495; *De origine gentis Francorum compendium*, 1514; *De origine, progressu et laudibus ordinis fratrum Carmelitarum*, 1492; *De vanitate et miseria humanae vitae*, 1494; *De viris illustribus ordinis sancti Benedicti*, 1492; *Steganographia*, 1500; *Polygraphia*, 1508.

⁵¹ Culianu 1994, p. 239.

⁵² *Ibidem*, p. 232.

⁵³ *Ibidem*, p. 239-244.

după moartea sa, în 1518, câțiva dintre admiratorii săi au tipărit cartea la Basel, care apărea într-un format elegant potrivit cu statutul său de primă tipăritură despre criptologie. Mai mult, se poate spune că a fost un best-seller, fiind republicată în 1550, 1571, 1600, 1613⁵⁴. Lui Trithemius îi aparține crearea termenului *tabula recta*, care definește un cifru polialfabetic⁵⁵.

Titluri ca „Logica Peripathetica”, „Explicationes Rhetoricae”, „Disputatio philosophica de essentia Divina” vin să completeze orizontul cultural cu tendințe progresiste din secolul al XVII-lea, pe care îl observăm în colecția de carte de la castelul Corvinilor, cu cărți de logică, retorică, filozofie.

Date certe despre soarta ulterioară a cărților consemnate în inventarul domeniului Hunedoara din 1681-1682, nu deținem în acest moment. Titlurile de mai sus nu se regăsesc în inventarul cărților, întocmit la Constantinopol în 28 mai 1708 de către Papp Janos, unde sunt menționate 70 de volume de cărți, scrisori și jurnale⁵⁶ pe care le-a deținut Imre Thököly⁵⁷. Însă despre jurnalul său, pe anii 1676-1677-1678, menționat în inventar, sunt unele vești. Jurnalul pe acești ani a fost publicat în seria *Monumenta Hungariae Historica*, vol. 26, la Pesta, în anul 1866 sub îngrijirea lui Károly Torma, după o copie realizată de un autor neidentificat, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Manuscrisul se aflase în colecția de documente ale lui Mihail Kornis, membru al Academiei Maghiare de științe, iar fiul acestuia, Adam Kornis, l-a oferit pentru cercetare istoricului Károly Torma care, în urma cercetărilor, a aflat că originalul s-ar fi găsit în biblioteca Liceului din Aiud și că, probabil, fusese distrus în timpul evenimentelor Revoluției din 1848-1849⁵⁸.

Numărul de cărți din colecție era destul de mic pentru o bibliotecă nobiliară de asemenea rang, comparabilă, ca număr de cărți, fiind doar biblioteca lui Mihai Apafi I de la Iernut, care, la 1681, număra 35 de titluri⁵⁹, restul principilor având biblioteci care numărau de la câteva sute până la câteva mii de titluri. Pe de altă parte, cercetătoarea Maria Ursuțiu⁶⁰ consideră că volumele de la castelul Corvinilor ar putea fi o mică parte a bibliotecii pe care familia Thököly o avea la Kezmark, în Ungaria Superioară.

---

⁵⁴ Vezi <http://www.nsa.gov/public_info/files/crypto_almanac_50th/Johannes%20Trithemius.pdf>. (02.12.2013).

⁵⁵ Bauer 2007, p. 127.

⁵⁶ Monok 1992, p. 175-178.

⁵⁷ După pierderea tronului Transilvaniei, în 1691, Imre Thököly părăsește definitiv Transilvania și se retrage în Imperiul Otoman, lângă Istanbul, de unde își continuă lupta împotriva habsburgilor. Numele său a fost exclus din lista de amnistie oferită rebelilor maghiari prin Tratatul de la Karlowitz (26 ianuarie 1699). Moare la Nicomedia (azi Izmit), în anul 1705.

⁵⁸ Torma 1866, p. V-VIII.

⁵⁹ Govor 1994, p. 83.

⁶⁰ Ursuțiu 1984, p. 245-248.

Pentru a vedea care este frecvența, deși relativă, a unora dintre titlurile mai sus menționate, am comparat lista de cărți din anul 1681 de la Castelul Corvinilor cu liste de inventar din secolul al XVII-lea din Transilvania, aparținând unor familii nobiliare. Din cele peste 70 de liste consultate⁶¹ am constatat următoarele: *Istoria* lui Nicolaus Istvánffi apare de 5 ori, în 4 dintre cazuri fiind alături de cea a lui Bonfini; *Anatomia Institutiones* apare de 5 ori; *Praxis Pietatis* apare de 12 ori, din care de 4 ori alături de numele lui Medgyesi Pál; *Biblia* de la Oradea apare de 11 ori; Antoine Mizauld apare de 12 ori, dar nu cu *Centuria*, ci într-o traducere în limba maghiară realizată de Nádányi János, o lucrare despre plante medicinale și grădinarit tipărită la Cluj în 1669 sau apare sub denumiri ca „Magyar Mizald” (p. 237), „Mizald Antal” (p. 258) care credem ca sunt aceeași traducere; *Historia Constantinopolitana*, *Continuatio Austriaca*, *Gustavus Adolphus*, *Polygrafia* lui Trithemius, ori *Corona Martyrum* nu apar în listele consultate.

Gândindu-ne la posibilitățile cititori ai cărților aflate în Camera Doamnei de la Castelul Corvinilor în iarna anului 1681-1682, am fi tentați să spunem că Doamna care a locuit în acea cameră putea fi beneficiara lor. Însă, Imre Thököly s-a căsătorit abia în vara anului 1682 cu Ilona Zrinyi, văduva lui Francisc Rakoczi I, și nu avem suficiente date încât să putem afirma ca ea a locuit la castel nici după căsătorie. Însuși Imre Thököly nu a stat prea mult acolo, fiind implicat în conducerea luptelor antiabsburgice duse de nobilimea reformată, cu susținerea Franței și a Porții otomane în perioada 1677-1685, ba mai mult, Nicolae Bethlen scria în memoriile sale că în anii 1681-1682, deci chiar la data desfășurării inventarului domeniului Hunedoara, se aflau împreună în campanie, luptând alături de curuți, împotriva austriecilor. Așa ne putem explica și acel sac cu scrisori nedesfăcute, care se afla în cameră la momentul inventarului, pe care nu le citise nimeni!

Referitor la locul de tipărire al cărților, menționăm că titluri ca *Historia Constantinopolitana*, *Polygrafia* lui Trithemius, *Anatomia* lui Caspar Bartholin, ori *Centuria novem* de Antoine Mizauld, proveneau din centre culturale din Europa Centrală și de Vest, însă erau prezente și cărțile din producția locală, și aici notăm *Biblia*, tipărită la Oradea-Cluj, *Continuatio Austriaca* de Nicolae Bethlen și *Coroana martirilor*, scrisă de Szönyi Nagy István, ambele tipărite la Cluj, prima în 1672, a doua în 1675.

În ceea ce privește natura lecturilor, ele sunt determinate de orizontul intelectual și de preferințele de lectură ale posesorului lor, dar și de puterea sa de cumpărare. Dispunând de mijloace financiare, Imre Thököly își permitea să cumpere orice fel de carte, doar pentru plăcerea de a o avea, sau pentru că îl interesa subiectul ori pentru că era la modă. Constatăm că preocupările sale în

---

⁶¹ Monok 1994, *passim*.

materie de lectură se îndreptau, pe lângă cărțile de religie, importante pentru formația sa spirituală, înspre cărțile pe teme de istorie, științele naturii, medicină, alchimie, criptografie, filozofie, sugerând curiozitatea aristocratului și preferința pentru acest gen de subiecte.

**Private Libraries from the Hunedoara County: The Corvin Castle
(XVII-th century)**

ABSTRACT

This Communication brings to attention a collection of books from the XVII-th century, located at the Corvin Castle in Hunedoara, that were recorded in an inventory of the Hunedoara domain during the period of November 1681- April 1682. The inventory, ordered by the owner of the castle in that period, Imre Thököly (owner between 1673-1685), was realised by Ioan Bajoni, his subject, who made a thorough and systematic description of the castle. This is an important landmark in the court life and history of the castle.

When the inventory was conducted, the book collection was to be found in the "Lady's Chamber", located in the Mathia Loggia. In the inventory there can be distinguished 20 titles which Ioan Bajoni noted in a short manner, none having specified the place or year of appearance: *Istvánffy Historiája*; *Historia de Animalibus*; *Historia Constantinopolitana*; *Anatomiae Institutiones*; *Centuria Mizaldi*; *Logica Peripathetica*; *Articuli Posonienses*; *Corona Martyrum*; *Jocorum seria Melandri*; *Seneca*; *Gustavus Adolphus magiar historjája*; *Liber Polygraphia*; *Continuatio Austriaca austeritatis*; *Groff Úr Exercitiumos könyve*; *Explicationes Rhetoricae*; *Praxis pietatis*; *Varadi öreg Biblia*; *Disputatio philosophica de essentia Divina*; *Az Ur Diariuma... 1676,77,78 a magyari dolgokrul, es magae-irul*; *Párias Könyv, mellyben vannak missilis levelek párjai*; *Templomban való váradi nyomtatás, égi rész inpressum öreg*.

The titles from the inventory suggest the encyclopaedic profile of the library at the Corvin Castle in Hunedoara, being gifted with books of theology, history, medicine, science of nature, philosophy, alchemy, cryptography etc., and also the owner's Journal during the years 1676-1678. Identified and analyzed, the books could reveal what was the bibliophile horizon of an aristocrat of the Transylvanian baroque.

Abrevieri bibliografice

- Andrea 1997 - Alfred J. Andrea, ed., *The Capture of Constantinople: The „Historia Constantinopolitana” of Gunther of Paris*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1997
- Angyal 1888 - Angyal Dávid, *Késmárki Thököly, 1657-1705*, Budapest, 1888
- Arányi 1867 - Arányi Lajos, *Vajda-Hunyad Vára 1452. 1681. 1866. Szóban és képeben*, Pozsony, 1867
- Bauer 2007 – Fridrich L. Bauer, *Decrypted Secrets: Methods and Maxims of Cryptology*, Heidelberg 2007
- Bethlen 2004 - Nicolae Bethlen, *Descrierea vieții sale de către el însuși*, trad. Francisc Pap, prefață Camil Mureșanu, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2004
- Beullens, Gotthelf 2007 - Pieter Beullens, Allan Gotthelf, *Theodore Gaza's Translation of Aristotle's De Animalibus: Content, Influence, and Date*, în *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 47, 2007, p. 469-513
- Biographie* 1858 - *Nouvelle Biographie Générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours avec les renseignements bibliographiques et l'indication des sources a consulter*, Vol. 26, Paris, 1858
- Biographie* 1861 - *Nouvelle Biographie Générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours avec les renseignements bibliographiques et l'indication des sources a consulter*, vol. 35, Paris, 1861
- Bodochi 2008 - Ioan Bodochi, *Castelul Corvinilor în secolul al XVII-lea (I)*, în *Corviniana. Acta Musei Corviniensis*, XII, 2008, p. 207-232
- Culianu 1994 - Ioan Petru Culianu, *Eros și magie în Renaștere. 1484*, București, Nemira, 1994
- Eloy 1778 - Nicolas Joseph Eloy, *Dictionnaire historique de la médecine ancienne et moderne*, Tome III, Mons, 1778
- Giura 2004 - Maura Geraldina Giura, *Colecționari și biblioteci din Transilvania în sec. XVI-XVIII*, în *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, I, 2004, p. 173-189
- Govor 1994 - Maria Govor, *Biblioteci particulare din secolul al XVII-lea*, în *Caietele David Prodan*, Cluj-Napoca, anul I, nr. 2, iulie-decembrie, 1994, p. 77-98
- Istoria românilor* 2003 - *Istoria românilor*, vol. V, coord. Virgil Câdea, București, Editura Enciclopedică, 2003
- Kardel, Maquet 2013 - Troels Kardel, Paul Maquet, ed., *Nicolaus Steno: Biography and Original Papers of a 17th Century Scientist*, London, 2013
- Kenderesi 1830 - Kenderesi Ferenc, *Vajda Hunyadi Vár Épületnek belsőelrendetése*, în *Tudományos gyűjtemény*, An 14, Vol. V, 1830, Pesta, p. 25-55
- Lungu 2010 - Radu Lungu, *Domitori și principii ai Țărilor Române. Cronologie ilustrată*, București, Paideia, 2010
- Magyari 2007 - Magyari András, *Cultura maghiară din Transilvania în secolul al XVII-lea*, în *Istoria Transilvaniei*, vol. II. (De la 1541 până la 1711), Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2007, p. 299-303
- Monok 1992 - Monok István, (ed.), *Magyarországi magánkönyvtárak. II. 1588-1721*, Szeged, Scriptorum Kft., 1992
- Monok 1994 - Monok István, Németh Noémi, Varga András (ed.), *Erdélyi könyvesházak, Vol. III. 1563-1757. A Bethlen-család és környezete; Az Apafi-család és környezete; A Teleki-család és környezete; Vegyes források*, Szeged, Scriptorum Kft., 1994
- Nagy 1902 - Nagy Lajos, *A Vajda-Hunyadi várról*, Deva, Editura Adolf Hirsch, 1902
- Niceron 1739 - R. P. Nicéron, *Antoine Mizauld*, în *Mémoires pour servir à l'histoire des homes illustres dans la république des lettres*, t. 40, Paris, 1739, p. 201-213
- Pallas 1893 - *A Pallas Nagy Lexikona*, vol. III, Budapest, 1893

- Pallas 1895 - *A Pallas Nagy Lexikona*, vol. X, Budapest, 1895
- Porter s.a. - Ian Herbert Porter, *Thomas Bartholin (1616-80) and Niels Steensen (1638-86), master and pupil*, p. 99-100 în <<http://europepmc.org/articles/PMC1034806/pdf/medhist00163-0005.pdf%20despre%20Caspar%20p.%2099>>
- Sitzman 1909 - Edouard Sitzmann, *Dictionnaire de biographie des hommes célèbres de l'Alsace*, Tom I. A-J, Heim, 1909
- Stiles 2001 - Andrina Stiles, *Suedia și zona baltică. 1523-1721*, București, Editura ALL, 2001
- Swietek 1978 - Francis R. Swietek, *Gunther of Paris and the Historia Constantinopolitana*, în *Speculum*, 53, 1 (1978), p. 49-79
- Szinnyei 2006 - Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái*, 2006, ediție electronică disponibilă pe <<http://mek.niif.hu/03600/03630>>
- Torma 1866 - Torma Károly, *Késmárki Thököly Imre naplója 1676-1678. Évekből*, în *Magyar Történelmi Emlékek II*, vol. XVIII, Pesta, 1866, XII p, 189 p.
- Urbariu 1681 - Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, Fond *Urbariul domeniului Hunedoara 1681*, p. 541-542
- Ursuțiu 1984 - Maria Ursuțiu, *Biblioteci particulare și bibliotecari în Transilvania în secolul al XVII-lea*, în *Biblioteca și Cercetarea*, VIII, 1984, p. 244-251

Cuvinte-cheie: Castelul Corvinilor, Hunedoara, inventar, Imre Thököly, bibliotecă, secolul XVII

Keywords: Corvin Castle, Hunedoara, Inventory, Imre Thököly, Library, Seventeenth Century